

Konstitusiya ilk növbədə, hüquqi iyerarxiyanın ən yüksək pilasində yerləşən, dövlət həyatının ən mühüm prinsiplərini təsbit edən əsas qanundur. Konstitusiya tənzimlədiyi ictimai münasibətlərin əhəmiyyətlik dərəcəsinə görə qanunlardan və digər normativ hüquqi aktlardan fərqlənir. Konstitusiya dövlətin əsas institutlarını, vətəndaşların statusunu müəyyən edir, bütün hüquqi fəaliyyətin məzmununa təsir göstərir.

Müasir demokratik dövlətdə suverenliyin daşıyıcısı və hakimiyyətin yeganə mənbəyi xalq olduğu üçün konstitusiyalar da xalq tərəfindən, yaxud xalqın adından qəbul edilir. Demokratik hüquqi dövlətdə Konstitusiya nəinki dövlətin, habelə xalqın dövlətçilik iradəsini, ifadə edən əsas qanundur.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə hazırlanan müstəqil Azərbaycan Respublikasının ilk Konstitusiyası 12 noyabr 1995-ci il tarixdə ümumxalq səsverməsi ilə (referendumda) qəbul olunmuş, bununla da ölkəmizdə demokratik, hüquqi dövlətin möhkəm təməli qoyulmuşdur. Müstəqil Azərbaycan Respublikasının ilk Konstitusiyasının qəbulu dövlətçilik tarixində mühüm hadisə olmuş, ölkəmizdə müasir dövlət və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğu üçün böyük yol açmış, insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinə zəmin yaratmaqla ölkə həyatının bütün sahələrinin inkişafına təkan vermişdir. Sənəd, sözün əsl mənasında, ölkənin Əsas Qanununa çevrilərək dövlət və cəmiyyət həyatının bütün sahələrini əhatə edən genişmiqyaslı qanunvericilik və institusional islahatların əsası kimi çıxış etmişdir.

Ulu Öndər Heydər Əliyev demişdir: "Bizim Konstitusiyamız Azərbaycan Respublikasının tarixi ənənələrini, xüsusiyyətlərini əks etdirir. O, Azərbaycan Respublikasında demokratik hüquqi dövlətin qurulmasını, ölkəmizdə olan bütün vətəndaşların hüquq və azadlıqlarını təmin edəcəkdir. Bu bizim özümüzün Konstitusiyamızdır, müstəqil Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasıdır.

Yeni Konstitusiya Azərbaycanı demokratik hüquqi dövlətin qurulması, demokratik vətəndaş cəmiyyətinin yaranması üçün bütün əsaslar yaradıbdır, bütün təminatları verir. Bizim borcumuz bu təminatlardan, Konstitusiyanın bizə verdiyi qanuni əsaslardan səmərəli istifadə etmək və ölkəmizdə hüquqi, demokratik dövlət yaratmaq, vətəndaşların, insanların hüquqlarının qorunmasını təmin etməkdən ibarətdir".

Ümummilli Lider, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin rəhbərliyi və gərgin əməyi sayəsində hazırlanmış yeni Konstitusiya çoxəsrlik dövlətçilik ənənələrimizə və qabaqcıl dünya təcrübəsinə əsaslanmaqla yanaşı, milli və ümumbəşəri dəyərləri də özündə əks etdirərək ölkəmizdə demokratik, hüquqi dövlət quruculuğuna, ictimai-siyasi, iqtisadi və mədəni həyatın inkişafına güclü təkan vermişdir.

Yeni Konstitusiyanın hazırlanması və qəbul edilməsi ulu öndər Heydər Əliyevin Azərbaycan xalqı qarşısında misilsiz tarixi xidmətlərindən biri olmuşdur. Dahi lider Konstitusiya layihəsinin hazırlanması ilə məşğul olan komissiyanın sonuncu iclasında demişdir: "Bu sənədin hazırlanması na keyfi vaxt sərf etmişəm. Haqqım var deyəm ki, çox zəhmət çəkmişəm. Hər bir kəlmənin, hər bir sözün mənasını dəfələrlə araşdırmışam. Onun bu gün, gələcək üçün nə qədər əsaslı olması dəfələrlə təhlil etmişəm. Mən çox rahatlıq hissi ilə bu layihənin altına imza atıram və bu layihəyə görə tam cavabdeh olduğumu bəyan edirəm".

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında müasir sivil cəmiyyətlərin inkişaf istiqamətlərini müəyyənləşdirən, hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğuna imkan verən müxtəraqçı ideya və dəyərlər geniş şəkildə öz əksini tapmış, insan hüquq və azadlıqlarının təminatı müəyyən edilmişdir. Ümumiyyətlə, ölkə Konstitusiyasında dövlətin cəmiyyətdə və ictimai münasibətlər sisteminə rolu ilə əlaqədar yeni, Azərbaycanın əvvəlki Konstitusiyalarından tamamilə fərqli konseptual yanaşma əksini tapmışdır. Belə ki, Azərbaycanın da uzun illər ərzində daxil olduğu sovet siyasi sisteminə dövlətin cəmiyyət həyatındakı rolu fərqləndə karakter daşıyırdı və dövlət maraqları ilə şəxsiyyətin maraqları arasında yaranan münasibətlərdə üstünlük birmənalı olaraq birinciyə verilirdi. Bu isə liberal demokratiyalarda mühüm əhəmiyyət kəsb edən insan hüquq və əsas azadlıqların müdafiəsinin arxa plana keçməsinə səbəb olurdu.

Ölkə Konstitusiyasının preambulasında Azərbaycan xalqının Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyini, suverenliyini və ərazi bütövlüyünü qorumaq, Konstitusiya çərçivəsində demokratik quruluşa təminat vermək, vətəndaş cəmiyyətinin bərqərar edilməsinə nail olmaq, xalqın iradəsinin ifadəsi kimi, qanunların aliliyini təmin edən hüquqi, dünyəvi dövlət qurmaq, ədalətli iqtisadi və so-

sial qaydalara uyğun olaraq haminin layiqli həyat səviyyəsini təmin etmək, ümumbəşəri dəyərlərə sadiq olaraq bütün dünya xalqları ilə dostluq, sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşamaq və bu məqsədlə qarşılıqlı fəaliyyət göstərmək kimi ülvə niyyətlər bəyan edilmişdir.

Konstitusiyanın 147-ci maddəsi birmənalı şəkildə təsbit edir ki, Azərbaycan Res-

Orxan RZAYEV,
Konstitusiya Məhkəməsi Aparatının
baş məsləhətçisi.

publikasının Konstitusiyası Azərbaycan Respublikasında ən yüksək və birbaşa hüquqi qüvvəyə malikdir və qanunvericilik sisteminin əsası təşkil edir. Bu baxımdan, əgər ölkədə qüvvədə olan çoxsaylı hüquqi aktları bir-biri ilə əlaqəli vahid sistem kimi qəbul etsək, onda Konstitusiyani hüquqi inkişafın əsası, mənbəyi adlandırmıq olar. Konstitusiya dövlət quruluşunu, seçki sistemini, dövlət hakimiyyəti orqanlarının təşkil və fəaliyyətinin prinsiplərini müəyyənləşdir-mək və qanunvericilik sisteminin əsası təşkil etməklə yanaşı, vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının əsas təminatçısı qismində çıxış edir.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlətin qurulması yolunda əhəmiyyətli mərhələ olub və indiyədək bu sənəd ölkəmizdə hüquqi islahatların aparılması, insan hüquq və azadlıqlarının təmin olunması, dövlət idarəçiliyinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində bünövrə rolunu oynayır. Ulu öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi qayıdışı ilə başlıca qayəsini müstəqillik, azərbaycançılıq, dövlətçilik, demokratiya, milli tərəqqi, dünyəvilik kimi ümumbəşəri dəyərlər təşkil edən yeni bir ideologiyanın əsası qoyulmuşdur. Ümummilli liderin apardıqı daxili siyasət Azərbaycanın hər bir vətəndaşına azad, sərbəst yaşamaq hüquqlarını təmin etmək və öz rifahını yaxşılaşdırmaq imkanları yaratmaqdan ibarət olmuşdur. Onun fəaliyyətində iqtisadi islahatlar, bazar iqtisadiyyatına keçid, iqtisadi inkişafın təmin edilməsi, Azərbaycanın dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyası, özəlləşdirmə proqramının, aqrar islahatların həyata keçirilməsi prioritet sahələr olmuşdur.

Ulu Öndər Heydər Əliyev demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu istiqamətində davamlı siyasət yürüdərək ölkədə insan hüquq və azadlıqlarının başlıca prinsiplərinin bərqərar olması üçün əsaslı zəmin yaratmışdır. Ümummilli lider 1995-ci il mayın 27-də Respublika Günü münasibətilə keçirilən təntənəli yığıncaqda demişdir: "Ən böyük nailiyyət, tariximizə yazılmış qızıl səhifə ondan ibarətdir ki, çoxesrlik tariximizdə ilk dəfə Azərbaycan xalqı dövlət müstəqilliyini əldə edə bilmişdir, müstəqillik əhval-ruhiyyəsinə hiss edən, dərk edə bilmişdir, müstəqil yaşamaq, öz taleyinin sahibi olmaq duyğularını dərk edə bilmişdir". Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının "Xalqın suverenliyi" başlıqlı 2-ci maddəsində deyilir: "Sərbəst və müstəqil öz müqəddəratını həll etmək və öz idarəetmə formasını müəyyən etmək Azərbaycan xalqının suveren hüququdur. Azərbaycan xalqı öz suveren hüququnu bilavasitə ümumxalq səsverməsi - referendum və ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında sərbəst, gizli və şəxsi səsvermə yolu ilə seçilmiş nümayəndələri vasitəsilə həyata keçirir".

Elmi ədəbiyyatlarda "suverenlik" anlayışına əsasən iki mövqedən yanaşılır: xalqın suverenliyi və dövlət suverenliyi. Xalqın suverenliyi prinsipi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 2-ci maddəsində

açıqlanmışdır. Müəyyən şəraitlərdə dövlətin suverenliyi xalqın suverenliyi ilə üst-üstə düşür. Xalqın suverenliyi xalqın aliliyini, öz taleyini, dövlət və ictimai inkişafın köklü məsələlərini özünün həll etməsi, öz dövlətinin siyasətinin istiqamətini, orqanlarının tərkibini formalaşdırmaq, dövlət hakimiyyətinin fəaliyyətinə nəzarət etmək hüququnu bildirir. Əhalinin geniş dairələrini dövlətin idarə olunması prosesinə cəlb etmək cəmiyyətdə demokratik dəyişikliklərin həyata keçirilməsinin zəruri şərtlərindəndir. Məhz bu məqsədlə yerli idarəetmə orqanlarının - bələdiyyələrin yaradılması 12 noyabr 1995-ci il tarixli Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında nəzərdə tutulmuşdur. Əsas Qanunun dördüncü bölməsi tamamilə bələdiyyələrə həsr olunmuşdur. Bu bölmədə yerli özünüidarənin təşkilinin əsas prinsipləri müəyyənləşdirilmiş, bələ-

başladığı müasirləşmə kursu möhtərəm Prezident İlham Əliyevin modernləşmə siyasəti ilə inamlı davam etdirilir.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası dinamik, inkişafda olan cəmiyyətin və dövlətin ehtiyaclarına cavab verən, deyilən, ictimai-siyasi reallıqlara uyğunlaşdırıla bilən bir sənəd kimi tarix boyu bir neçə dəfə təkmilləşdirilmişdir. Konstitusiyaya edilən dəyişikliklər və əlavələr ilk növbədə hüquqi bazanın daha da gücləndirilməsinə, dövlət idarəçiliyinin çevikliyinin və səmərəliliyinin artırılmasına, eləcə də vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının daha dolğun şəkildə təmin edilməsinə xidmət göstərmişdir. Bu dəyişikliklər Azərbaycan xalqının iradəsinin ifadəsi olaraq ümumxalq səsvermələri - referendumlar vasitəsilə həyata keçirilmiş və dövlətin legitimliyini daha da möhkəmləndirmişdir.

Konstitusiyamızın 30 illik yolu və Suverenliyin bərpası: Tarix, Hüquq, Qürur

sine təsir etmədi. Hər ötən gün xalqımız Prezident İlham Əliyevin ətrafında getdikcə daha sıx birləşir, birliyimiz hər gün daha da güclənir. Bütün qələbələr əsasında Prezident İlham Əliyevin mükəmməl diplomatik bacarıqları, dövlət maraqlarının təmin olunmasına istiqamətlənmiş xarici siyasət kursu dayanır.

44 günlük Vətən müharibəsi, 23 saatlıq antiterror tədbirləri, erməni işğalçılarının ayaqlarının torpaqlarımızdan kəsilməsi dünyaya sübut etdi ki, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev müdrik və uzaqqörən siyasətçidir. Ona görə ki, dövlət başçısı cənab İlham Əliyevin tutduğu yol Ümummilli Lider Heydər Əliyev yoludur, ona qüvvət verən Ulu Öndərin ideyaları, arzuları və Azərbaycan xalqının sevgisidir.

Müzəffər Ali Baş Komandanın 2023-cü il oktyabrın 15-də Xankəndi şəhərində Azərbaycan Bayrağını qaldırarkən dediylə sözlər yüzilliklər boyu azərbaycanlı qanı daşıyan hər kəsin dillər əzbəri olacaq: "Azərbaycan xalqı bu Qələbəni öz qanı, canı bahasına əldə etmişdir. Bu gün burada qaldırdığımız Bayraq burada əbədi dalğalanacaq və biz burada əbədi yaşayacağıq. Qarabağ bizimdir, Qarabağ Azərbaycanıdır!". 2023-cü ilin noyabr ayında Xankəndidə keçirilən Zəfer paradı ölkəmizin gücünün, qüdrətinin daha bir parlaq nümunəsi kimi tarix səhifələrinə yazıldı.

Ermenistan silahlı qüvvələrinin qalıqlarına və qeyri-qanuni erməni silahlı dəstələrinə qarşı həyata keçirilmiş antiterror əməliyyatını zəruri edən bir neçə amil var idi. 2020-ci il noyabrın 10-da imzalanmış üçtərəfli Bəyanaatə baxmayaraq, Ermənistan silahlı birləşmələri Qarabağdan tam çıxarılma-mışdı və qarşı tərəf qeyri-qanuni erməni silahlı dəstələrinin tərk-silah edilməsi, ərazidən çıxarılması ilə bağlı tədbir görmürdü. Əksinə, Ermənistan dövləti tərəfindən qanunsuz silahlı dəstələrin təminatı məsələləri həyata keçirilir, Qarabağ hərbi sursat və silah daşınırdı. Digər tərəfdən, Azərbaycan Ordusunun mövqeləri ilə üzbuüz yerlərdə fəal mühəndis-istehkam işləri aparılır, kəşfiyyat-diversiya qruplarının aktivliyi artır, ərazi və yollar yenidən minalanırdı. Prezident İlham Əliyev antiterror tədbirlərinin strateji əhəmiyyətini tam dəqiqliyi ilə bu cür ifadə etmişdir: "Antiterror əməliyyatı çox uğurla, peşəkarlıqla keçirilmişdir, hərbiçilərimiz böyük qəhrəmanlıq göstərmişdilər. Deyirlər ki, əməliyyat 23 saat neçə dəqiqə çəkmişdir, amma esində, daha qısa müddət ərzində tamamlanmışdır. Biz bütün nəzərdə tutduğumuz mövqələrə çıxdıq, bütün kommunikaasiyalara sahib olduq, bütün təpələri götürdük və faktiki olaraq separatçıların təslim olmaları qaçılmaz idi, ləbub idi, çünki təslim olmasaydılar məhv olacaqdılar. Əməliyyat hərbi elmi nöqtəyi-nəzərdən də çox uğurlu idi. Şuşa əməliyyatına oxşar bir əməliyyat idi. Əlbəttə, Şuşa əməliyyatı xüsusi peşəkarlıq tələb edən əməliyyat idi, amma bu da çox uğurlu idi. Yeni, bütün vəzifələr yerinə yetirildi və beləliklə, separatçılığa son qoyuldu".

Bu gün üçrəngli bayrağımız qürur yer-

miz olan Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun hər guşasında - Cəbrayıld, Füzulidə, Zəngilanda, Qubadlıda, Kəlbəcərdə, Ağdamda, Şuşada, Hadrutda, Laçında, Əsgərandə, Xocavənddə, Ağdərədə, Xocalıda və Xankəndidə dalğalanır. Antiterror tədbirlərindən sonra ölkəmizin təkə coğrafi xəritəsində deyil, sosial və quruculuq sahəsində də çox böyük dəyişiklik baş vermişdir. Az qala hər gün yeni bir ünvanın, yeni bir infrastruktur obyektinin bünövrəsi qoyulur, yeni bir ocaqda işıq yanır. Vaxtilə erməni quldur birləşmələrinin xaraba qoyduğu Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun yaşayış məskənlərində abad və yaraşıqlı şəhər və kəndlər salınır.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə vətəndaşların öz konstitusion hüquqlarından istifadə edə bilməsi dövlət idarəetməsinə inam artır. Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda dövlət idarəetmə strukturlarının formalaşdırılması, o cümlədən məhkəmələrin, hüquq mühafizə orqanlarının fəaliyyəti başlama-sı, yerli özünüidarəetmə sisteminin yaradılması, insanların hüquq və azadlıqlarının qorunması üçün əsaslı addımlardır.

Prezident cənab İlham Əliyevin yolu aydın məqsədlərə, nəciə amillərə, sülhə, dostluğa söykəndiyi üçün həmişə uğurlu olub. Dövlət başçısının ölkənin sosial-iqtisadi həyatındakı uğurları, beynəlxalq aləmdəki qazandıqı nüfuz, xalqın rifahı, təhlükəsizlik sahəsində həyata keçirdiyi tədbirlər, ona xalqımız arasında sonsuz məhəbbət qazandırmışdır. Möhtərəm Prezident İlham Əliyev qeyd etmişdir: "Dövlətlər zəif olmur, onların rəhbərləri zəif olmur. Qələbə qazanmaq bacarığı isə yalnız güclü lideri olan dövlətlərə və xalqlara nəsib ola bilər".

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin siyasi kursunun layiqli davamçısı, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 2024-cü il 19 sentyabr tarixli 294 nömrəli Sərəncamına əsasən, sentyabrın 20-nin Azərbaycan Respublikasında Dövlət Suverenliyi Günü və 28 dekabr 2024-cü il tarixli Sərəncamı ilə "Azərbaycan Respublikasında 2025-ci ilin "Konstitusiya və Suverenlik ili" elan edilməsi müasir hüquqi dövlət quruculuğu modelinin təkmilləşdirilməsi, suverenlik və təhlükəsizlik konsepsiyalarının daha da möhkəmləndirilməsi istiqamətində atılan məqsədyönlü addımların bariz nümunəsidir.

28 dekabr 2024-cü il tarixli Sərəncam 2025-ci ilin Konstitusiyanın qəbul edilməsinin 30-cu və 44 günlük Vətən müharibəsində Qələbənin 5-ci ildönümü nəzərə alınaraq imzalanmışdır. "Konstitusiya və Suverenlik ili" təşəbbüsü isə dövlətimizin hüquqi əsaslarını daha da möhkəmləndirilməsi, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə suverenliyimizin gücləndirilməsi məqsədi daşıyır.

Konstitusiya dövlətin müstəqilliyini və suverenliyini təmin etmək üçün əsas səndədir. Bu baxımdan, "Konstitusiya və Suverenlik ili" təşəbbüsü hüquqi bazanın daha da möhkəmləndirilməsinə, dövlət idarəetməsində şəffaflığın artırılmasına yönəlmiş strateji addım kimi qiymətləndirilməlidir.